

ליהודים בלבד?

פיתוח הנגב והגליל

הצעה לפיתוח שוויוני בין יהודים לערבים בנגב ובגליל

متابعة اور
מעקב אור
Or Watch

סניף / سنيقي، Nalka
ירושלים, יולי 2005

נייר מדיניות

Executive Summary in English page 19

פיתוח הנגב והגליל
הצעה לפיתוח שוויוני בין
יהודים לערבים

נייר מדיניות
ירושלים, יולי 2005

פיתוח הנגב והגליל - ליהודים בלבד?
הצעה לפיתוח שוויוני בין יהודים לערבים בנגב ובגליל
נייר מדיניות. ירושלים, יוני 2005

כתיבה: ניסים שלאם סלמן, רועי פולקמן
עורך: שולי דיכטר
ייעוץ ונתונים: ד"ר ראסם חמאייסי, מיכל בליקוף, נדא מתא
עריכה לשונית: איילת בר טל
עריכה גראפית: ליאת סימני - "ניבים"

צוות מעקב אור:

עו"ד איימן עודה - מנהל שותף
רועי פולקמן - מנהל שותף
מיכל בליקוף - מחלקת מחקר
נדא מתא - מחלקת מחקר

חוברת זו מופיעה גם בשפות ערבית ואנגלית ובאתר העמותה
תרגום לערבית: ג'לאל חסן
תרגום לאנגלית: עירא מוסקוביץ'

© מותר ורצוי לצלם, להעתיק ולצטט מפרסום זה תוך ציון מפורט של המקור.
אין לשכפל ללא רשות בכתב מהעורך.

תודה לכל מי שעזר וסייע בעריכה ובעצה

העמותה לקידום שוויון אזרחי **סיקויי الجمعية لدعم المساواة المدنية**
The Association for the Advancement of Civic Equality

רחוב המשוררת רחיל 17, בית הכרם, ירושלים 96348, טל: 02-6541225, פקס: 02-6541108, P.O.B 99650, Haifa 31996, Fax: 04-8523065, Tel: 04-8523188, חיפה 31996, טל: 04-8523188, פקס: 04-8523065
E-mail: jerusalem@sikkuy.org.il

شارع همشوررت راحيل 17, بيت هكريم, القدس 96348, تل: 02-6541225, ف: 02-6541108
حيفا 31996, ص.ب 99650, تل: 04-8523188, ف: 04-8523065

תוכן העניינים

1	הקדמה
2	מדיניות הממשלה לפיתוח הנגב והגליל
4	חסמים מבניים ודרכים להסרתם
7	תכנון
9	אזורי עדיפות לאומית
12	עידוד היזמות
13	דיור וקריטריונים למשכנתאות
15	תעסוקה ואזורי תעשייה ערביים
16	חינוך
17	סיכום
19	Executive Summary in English

פיתוח הנגב והגליל

היעד - שוויון בין יהודים לערבים הצעה לפיתוח שוויוני בין יהודים לערבים בנגב ובגליל

נייר מדיניות
מוגש לממשלת ישראל

כתיבה: ניסים שלום סלמן, רועי פולקמן*
עורך: שולי דיכטר

הקדמה

"כנס הגליל 2005", שנערך בכרמיאל ב-16 ביוני, עורר דאגה עמוקה. בכינוס הוצהר שחזון פיתוח הגליל הוא בבחינת יעד לאומי אשר יושקע בו מאמץ ממוקד של המדינה, וכן הובטח לגייס הון למבצע הזה ממקורות רבים. ואולם פורסם כי המשנה לראש הממשלה, שמעון פרס, לא הופיע לכינוס במחאה על שלא שותף בו דובר ערבי. אכן, אין זה ראוי שבכינוס לא היה אף לא דובר ערבי אחד, אך נראה כי דובר ערבי יחיד לא היה משמש אלא עלה תאנה. היום, בשנת 2005, הבעיה אינה אי-שיתופם של דוברים ערבים בכינוס בפרט, אלא אי-שיתופם של האזרחים הערבים במעשה הפיתוח בגליל בכלל.

המטרה המוצהרת של התוכנית לפיתוח הנגב והגליל היא להעלות את מספר תושבי הפריפריה, וברור לכולי עלמא כי הכוונה היא לתושבים יהודים. על-פי הפרסומים שיצאו בחודשים האחרונים, ועל-פי ההתארגנות הנראית לעין של הממשלה, דומה כי בשנים הבאות אכן צפויה תנופת פיתוח בגליל ובנגב, אך זו מיועדת ליהודים בלבד. בחודש יולי מקיימת משלחת מטעם ראש הממשלה דיון בווישינגטון במימון מהלך ההתנתקות, כאשר פיתוח הנגב והגליל נחשב לחלק מן המהלך. חובה להדגיש בפני הדנים כולם כי פיתוח חייב להיות מיועד לאזרחי הנגב והגליל, יהודים כערבים, באופן שוויוני.

ועדת אור, שמונתה לחקור את אירועי אוקטובר 2000, העלתה במסקנותיה כי אפליית האזרחים הערבים לרעה לעומת היהודים עומדת בבסיס גורמי העומק להפגנות הסוערות, אשר במהלכן ירו כוחות המשטרה למוות ב-13 מפגינים. המסקנה הנחרצת של הוועדה היתה כי יש "להסיר את כתם האפליה" מעל פניה של מדינת ישראל. עמותת "סיכוי" קיבלה על עצמה לעקוב באופן פעיל אחר יישום המסקנות המערכתיות של ועדת אור, ובמסגרת מעקב זה אנו מביאים חלופות מעשיות ושוויוניות למדיניות הפיתוח המפלה.

מאז הקמתה המדינה מתמקדת בפיתוח היישובים היהודיים ומזניחה את פיתוחם של היישובים הערביים. כך נפער במשך שישה עשורים פער בלתי-נסבל בין היישובים היהודיים ליישובים הערביים בנגב ובגליל, ותנופת פיתוח שסימניה כבר ניכרים לאחרונה תרחיב את הפער הזה, המשמש גורם לסכסוך מתמיד בין שתי הקהילות. המדיניות הזאת אינה צודקת ואינה ראויה למשטר דמוקרטי, והיא גם מסכנת את כל תושבי הגליל והנגב, יהודים כערבים.

מדינת ישראל ידועה ביכולתה לגייס מקורות מימון, משאבי אנוש ומשאבי ארגון כדי להניע מהלכים היסטוריים. כך למשל שולבו כמיליון אזרחים חדשים בכל מערכות המדינה בעשור של שנות התשעים. יש להפעיל יכולת גבוהה ומיוחדת מעין זו, אשר מגייסת משאבים רבים ומגוונים, לנוכח הצורך החמור להשיג שוויון בין יהודים לערבים בישראל.

כיום, המשמעות המרכזית של פיתוח הנגב והגליל היא הגדרת היישובים הערביים באותם אזורים כיעדים ישירים לפיתוח מיוחד, במטרה להביא לשוויון בינם לבין היישובים היהודיים השכנים. המהלך ההיסטורי לפיתוח הנגב והגליל הוא הזדמנות להשיג יעד זה, ואסור להחמיץ אותה.

נייר המדיניות שלפניכם מציע כיוונים כלליים וגם הצעות מפורטות יותר למדיניות של פיתוח שוויוני בנגב ובגליל. אנו תקווה כי ידחוף את הרשויות לנהוג היגיון וצדק במהלכי הפיתוח בנגב ובגליל בעשור הבא.

* תודה מיוחדת לד"ר ראסם חמאסי, מתכנן וגיאוגרף מאוניברסיטת חיפה ומכון פלורסהיימר, על המידע הרב, ההערות, התיקונים וההצעות המעשיות לפיתוח. תודה רבה למיכל בליקוף על הנתונים וההערות.

מדיניות הממשלה לפיתוח הנגב והגליל - ליהודים בלבד?

..המטרה העיקרית של התוכנית היא הגדלת מספר התושבים בנגב 1.5- מיליון תושבים, ובגליל 1.1- מיליון עד 2010...

..עלות התוכנית עומדת על כ-16.8 מיליארד שקלים, רוב התקציב אמור להגיע ישירות ממשרדי הממשלה, מיעוטו ממשרד האוצר (כשני מיליארד שקלים) חלקו יגיע מסיוע אמריקאי בעקבות תכנית ההנתקות והשאר מהסוכנות היהודית ותורמים...

...התוכנית מפרטת 18 פרויקטים שאמורים לצאת לפועל במהלך השנים הקרובות בפריפריה בנושאי חינוך, שיכון, תשתיות, תעסוקה ועוד.. “

”הארץ”, 17 בנובמבר 2004, מאת ניר חסון

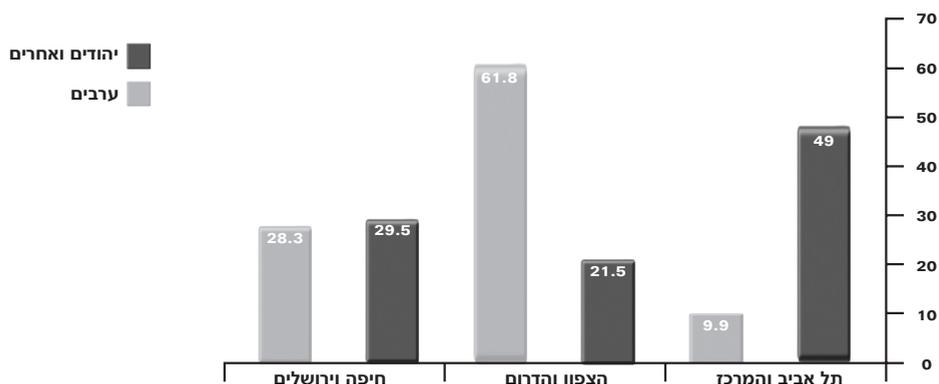
מבט על מדיניות הממשלה ועל הצהרות חבריה בחודשים האחרונים מלמד כי תוכנית ההינתקות צפויה לעורר תנופת פיתוח בנגב ובגליל. אותות לכוונה זו נראו בינואר 2005, עת הוקמה ועדת שרים לפיתוח הנגב והגליל¹, אשר הטילה על ועדת היגוי להציג עיקרים לתוכנית לאומית לפיתוח עד מאי 2005 (הגשת הדוח נדחתה לאוגוסט). כמו כן, חוק ”פינוי - פיצוי”, הבא להסדיר את פינוי היישובים ברצועת עזה, מעניק תמריץ כספי בסך 90,000 ₪ למשפחה שתבחר לעבור לנגב או הגליל, וישנה גם החלטת הממשלה מ-19 ביוני 2005 להעניק הנחות של עד 40% לרוכשי זכויות בקרקעות בגליל². זאת ועוד, החלטות הממשלה להניח מסילות ברזל המובילות לאזורים אלה, להקים אוניברסיטה נוספת בכרמיאל ולהעביר בסיסים של צה”ל לנגב ממחישות את הלך הרוח השורר בממשלה בנוגע לפיתוח האזור ונותנות מושג על היקף ההשקעה הצפויה. את הדברים הברורים מכול אמר המשנה לראש הממשלה, שמעון פרס, באפריל 2005 בעת ביקורו בארצות-הברית. הוא צידד בשימוש בחלק מכספי המענק האמריקאי להינתקות כדי לקדם את יעדי הפיתוח בנגב ובגליל. דבריו של פרס קיבלו חותמת רשמית בדברים שנשא הנשיא בוש באותו ביקור. הנשיא אמר כי הוא מכיר בחשיבות הצורך ליצור הזדמנויות חדשות בנגב ובגליל. התבטאות זו יש בה משום חיזוק משמעותי ביותר לתקפותה של התוכנית. נכון להיום, נראה כי הסכום המיועד לפיתוח של הנגב והגליל הוא כ-250 מיליון דולר, כשליש מכספי המענק האמריקאי להינתקות, וסכום ייתמך במימון בין-לאומי נוסף, שהשר פרס עמל על גיוסו.

מכל אלה עולה כי בחודשים הבאים תאיץ ועדת ההיגוי לפיתוח הנגב והגליל את עבודתה. עם זאת כל הסימנים מורים כי התוכנית לפיתוח הנגב והגליל כוללות מתיישבים יהודים חדשים ויישובים יהודיים קיימים בלבד, ואינן כוללות את היישובים הערביים.

¹ יושב ראש הוועדה, חבר הכנסת שמעון פרס.

² ”הארץ”, 20 ביוני 2005, מאת מוטי בסוק.

תרשים 1: האוכלוסיה לפי מחוז וקבוצות אוכלוסיה 2003

מקור: למ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2004.

שטחי הנגב והגליל מהווים כ-66% משטחה של ישראל. נכון לשנת 2003, חיו בגליל ובנגב 2.05 מיליון תושבים, מהם 701 אלף תושבים ערבים, המהווים כ-34% מאוכלוסיית האזורים הללו (52% מאוכלוסיית הגליל, נפות צפת, כינרת, עכו, יזרעאל, ו-14% מאוכלוסיית הנגב). מתרשים 1 עולה כי כ-62% מקרב האוכלוסייה הערבית מתגוררים במחוזות הצפון והדרום, ועל כן מדיניות הממשלה הנוגעת לאזורים הללו משפיעה על מרבית האוכלוסייה הערבית בישראל. דו"ח ועדת אור מדגיש את העובדה כי הערבים בישראל מופלים לרעה בדרכים רבות, באופן ממסדי ולא-ממסדי כאחד. דבקות במתכונת ההיסטורית של פיתוח מאסיבי ליהודים ושאריות בלבד לאזרחים הערבים יחמיר את האי-שוויון, יעורר תסכול רב ויצור מתח נוסף בין יהודים לערבים. כמו כן, האי-מימוש של הפוטנציאל האנושי בקרב מגזר שלם באוכלוסייה, באמצעות אפליה רשמית ולא רשמית, פוגע קשות בפוטנציאל ההתפתחות הכלכלית בישראל.

בכל מגמה כללית ובכל תוכנית מפורטת לפיתוח האזורים הללו חייבת סגירת הפערים בין הערבים ליהודים לשמש מרכיב מרכזי, וכך להיות מנוף לפיתוחה של כלל אוכלוסיית הפריפריה. תוכנית פיתוח שתסייע ליישובים יהודיים בלבד ותפסח על היישובים הערביים תרחיב את הפער ותגביר את המתח ביחסים בין שתי קבוצות האזרחים האלה. לפיכך חשוב מאוד להביא לפני ועדת השרים לפיתוח הנגב והגליל ולפני הממשלה כולה את מכלול המשתנים והשיקולים כדי להשיג פיתוח של ממש לכל תושבי הפריפריה הישראלית, יהודים וערבים גם יחד.

תוכניות פיתוח והאזרחים הערבים

הפערים הגדולים בין תשתיות היישובים היהודיים לתשתיות היישובים הערביים בנגב ובגליל הם תוצאה ישירה של השקעה מאסיבית בפיתוח היישובים היהודיים ובבניית תשתיות אזוריות עבורם, תוך הזנחת היישובים הערביים השכנים. תוכניות הפיתוח לנגב ולגליל שניזומו מאז קום המדינה פסחו על היישובים הערביים, ואלה נשארו כאיים מבודדים, אשר חיבורם לתשתיות הארציות המפותחות רופף.

מעיון בתוכניות הפיתוח והסיוע לנגב ולגליל בעשורים האחרונים, נראה כי כולן משתמשות באותם כלים: **הרחבת תשתיות, בנייה של יחידות דיור, סבסוד מתיישבים חדשים, סבסוד מפעלי תעשייה ולבסוף הקמה של יישובים חדשים.** הקמת יישובים חדשים היא כלי פיתוח מן המעלה הראשונה, בשל העלות הגבוהה. על-פי חוות דעת שהכין מרכז דש"א (דמותה של ארץ) עבור החברה להגנת הטבע היתה ההשקעה בתשתיות 250 אלף דולר לכל תושב בעלות הקבועה, ועוד 6,300\$ בעלות השנתית השוטפת, בהקמת ישוב חדש.³ לא רק שלא הוקם אף לא יישוב ערבי אחד בגליל, הציבור הערבי כמעט אינו יכול לעשות שימוש גם בשאר הכלים לפיתוח. תוכניות המתאר הן צוואר הבקבוק שאותו קשה לעבור, וכיוון שברוב היישובים הערביים הן אינן בנמצא, לא ניתן להגיש בקשה לסיוע במשכנתה, לא ניתן ליזום פרויקטים של בנייה ציבורית, ולא ניתן להקים אזורי תעשייה ותשתיות ציבוריות. זאת ועוד, יכולתה של האוכלוסייה הערבית ליהנות מפירות הפיתוח, אם בכלל, התאפשרה כמעט אך ורק באופן עקיף, הודות להגדלת הביקוש לעבודה או לשיפור עורקי התחבורה המרכזיים בסביבתם, עם בוא המתיישבים היהודים החדשים. לכן, כדי להבטיח כי התוכנית החדשה לפיתוח אשר מתקמת בימים אלה תביא לידי סגירת פערים של ממש (ולא רק שוויון הזדמנויות), יש ליזום מדיניות שמכוונת לכך, להסיר חסמים פרוצדורליים העומדים בדרכה ולראות ביישובים הערביים בנגב ובגליל יעדים ישירים לפיתוח, בשווה ליישובים היהודיים.

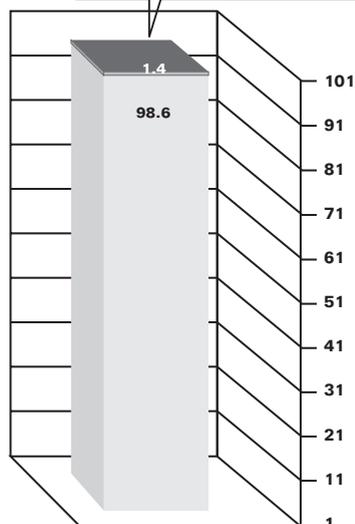
חסמים מבניים ודרכים להסרתם

בקרב האוכלוסייה הערבית ישנם חסמים רבים העומדים בפני מגמות הפיתוח הקיימות, ביניהם חסמים שמקורם בממסד (זהותה היהודית של המדינה, יחסי מיעוט-רוב, יחסי מרכז-פריפריה ועוד) וכן חסמים שמקורם באוכלוסייה. ואולם המסמך אינו מבקש לעסוק בחסמים האלה, החשובים כשהם לעצמם, אלא לתאר את החסמים המבניים והטכניים אשר מתקיימים בין אלפי סעיפי התקציב והתקנות של משרדי הממשלה השונים. אלה מפלים, הלכה למעשה, את הערבי לרעה ומגבילים כל יוזמת פיתוח של ערבים או של יישובים ערביים.

לרוב אין אפליה בחקיקה, ואולם בקריטריונים השונים למתן הסיוע מובנים חסמים שאינם עבירים מבחינת רוב הציבור הערבי. כך למשל החוק לעידוד השקעות הון, שבא לקדם מפעלים בפריפריה, מסייע בעיקר למפעלים המקדמים את הייצוא, בעוד מרבית התעשייה במגזר הערבי מופנית לשוק המקומי, ולכן נהיר שתיווצר כאן הקצאת משאבים ליהודים בלבד. גם הסיוע של משרד השיכון ברכישת דירה מופנה מלכתחילה ליהודים, שכן רק הם מתקבלים ליישובים הקהילתיים או מתגוררים ביישובים שיש בהם בנייה מאסיבית.

³ במחקר של המועצה הארצית לתכנון ולבנייה היו העלויות המוערכות גבוהות עוד יותר: כ- \$480,000 ליחידת דיור במחירי 2005, כולל העלות של הצבת דיור זמני, כגון קרוונים. (נעמי כרמון, יוברט לו יון, גבריאל ליפשיץ, שאול עמיר, דניאל צ'מנסקי וברוך קיפניס, ההתיישבות החדשה בגליל - מחקר והערכה, טכניון, המרכז לחקר העיר והאזור, תש"ן 1990).

חלקם של היישובים הערביים בסך
ההשקעה בתעשייה בשנת 2003

תרשים 2: הקצאה בלתי-שוויונית במרכז ההשקעות
 בשנת 2003 אושרו במרכז ההשקעות תוכניות להקמת
 מפעלים חדשים ולהרחבת מפעלים קיימים בסך כולל של
 3,328,796,000 ש"ח, מתוכם 45,374,000 ש"ח הופנו להשקעות
 ביישובים ערביים.
 סכום זה מהווה 1.4% מן הסכום הכולל

הבעיה - נגישות. הפיתרון - הנגשה.

יש לבחון כל סיוע ממשלתי לפיתוח ולברר מדוע שיעור הערבים הנהנים ממנו נמוך
 כל כך; יש להעמיד קריטריונים אשר מתיישבים עם נתוני המציאות ולהקפיד שהאזרחים
 הערבים יהיו מסוגלים ליהנות מן ההקצאות המיוחדות בגין המהלך של פיתוח הנגב
 והגליל.

בהקשר זה ראוי לציין כי אפילו בחקיקה שוויונית לא יהיה די, ואין די בהעמדת משאבי
 המדינה כנגישים לציבור הערבי. יש לפעול בדרך של הנגשה, דהיינו, לעבור מהמדיניות
 הפסיבית שבה המדינה מעניקה שוויון משפטי, שלכאורה מתקיים, למדיניות אקטיבית,
 שיוצרת הזדמנויות באופן פעיל, כלומר לא שוויון הזדמנויות, כי אם לחתור לשוויון בתוצאות.⁴

כך בכל היבט הקשור בהקצאת משאבים כמו משרות לשירות המדינה, מינויים ציבוריים,
 ניצול משכנתאות והפניית משקיעים לאזורי תעשייה נבחרים.

**בכל סעיף וסעיף על פקידי הממשלה לשאול מדוע שיעור הזכאים מקרב הערבים
 אינו זהה לשיעורם באוכלוסייה ולנקוט מדיניות פעילה שתחתור להשגת שוויון בכל
 אחד מן התחומים, בכל סעיף תקציבי מתוכניות הפיתוח לנגב ולגליל.**
 נוסף על המלצותינו, מפורטים להלן כמה קווי יסוד המנחים את המדיניות הכוללת.
 הבסיס לקווי היסוד האלה כבר הופיע בתוכנית המתאר הארצית מס' 35 (תמ"א 35, עמ'
 :187)

⁴ "פער ניכר בשוויון היכולת, בין אם מקורו בחוקים מפלים שהיו תקפים בעבר ועברו מן העולם, ובין אם נתהווה בעטיין של תפיסות פסולות שנשתרשו בחברה, מגביר את סיכויי הקבוצות החזקות וגורע מסיכויי הקבוצות החלשות. ההעדפה המתקנת באה לאזן פער זה... מתן הזדמנות שווה, בנסיבות כאלו, יקיים רק נוסחה של שוויון פורמלי, אך לא יזמן לבני הקבוצות המקופחות סיכוי אמיתי לקבלת חלקן במשאבי החברה. קיומו לאורך זמן של שוויון פורמלי בלבד מעלה את החשש שבשל דרכו של עולם ומנהגי הבריות, תונצחנה תוצאותיה של האפלייה. תיקון עוולות העבר והשגת שוויון מעשי יכולים, לכן, להיעשות רק בהענקת יחס מועדף לבני הקבוצה החלשה"
 (השופט אליהו מצא, בג"צ 453/94, שדולת הנשים בישראל נגד ממשלת ישראל, פ"ד מח [5] 529).

1. מיסוד מתכונת של דיאלוג בונה אמון עם האוכלוסייה הערבית - בשל חסמים חברתיים ותרבותיים, ובעיקר בשל היעדר אמון בממסד, קיים תת-ניצול של אפשרויות ותוכניות העשויות לסגור פערים עם השכנים היהודים. הדבר נכון בתחום ההשקעות והיזמות, בתחום הסיוע בדיוור, בתחום הבנייה ועוד.

2. נקיטת מדיניות המאפשרת להרחיב את מגוון ההזדמנויות ומרחב הבחירה של האזרחים הערבים בתחום המגורים ובתחום התעסוקה, לשם התפתחות בתוך הקהילות - זאת בעיקר באמצעות אלטרנטיבות בדיוור ובתעסוקה, והעלאת המודעות של האזרחים לאפשרויות העומדות לפנייהם. כמו כן יצירת אפשרויות של מגורים ותעסוקה בערים המרכזיות (לדוגמה, פיתוח שכונות המכילות שירותים לקהילה הערבית בעיר חיפה).

3. אימוץ טקטיקה: יצירת מודלים של הצלחה, פיתוח מוקדי צמיחה - עדיין לא התפתחו מרכזיים עירוניים ערביים המעמידים אלטרנטיבה אמיתית להתפתחות חברתית וליציאה ממסגרת המגורים הכפרית, שהסיכויים לתעסוקה ולקידום בה קטנים יותר. בפיתוח מרוכז של כמה מוקדים עירוניים הסיכוי להצלחה ולחולל שינוי מורגש גדולים הרבה מאשר בהתערבות נקודתית מצומצמת במרחב גדול של יישובים כפריים (מוקדים אפשריים: נצרת, טמרה, אום אלפחם, רהט).

4. הכנה ועדכון של תוכניות מתאר בהתאם לעקרונות תמ"א 35 - תוכניות האב ותוכניות המתאר שהוכנו למוקדים אלה בסיוע ממשלתי ישמשו בסיס להשקעת משאבים ציבוריים לפיתוחן. תוכניות מתאר נתפסות ככלי מגביל להתפתחות היישובים, בשל היעדר דיאלוג מספק עם התושבים, ובעיקר בשל אי-התאמתן לצורכי הפיתוח העתידי. הגדרת יעדי הפיתוח העתידי והבטחת משאבים, בדומה לנהוג ביישובים ובעיירות פיתוח יהודיים, יאפשרו גישה חיובית יותר הן מצד התושבים והן מצד הממסד.

5. הקמה ופיתוח של מרכזים לשירותי מנהל ותעסוקה ביישובים ערביים - הללו ישרתו גם את יישובי הסביבה היהודיים, ופיתוחם וגידולם יבוססו על יעד אוכלוסייה מורחב, הנובע ממאזן הגירה חיובי נוסף על הריבוי הטבעי (לדוגמה, רהט - הקמת קריית משרדי ממשלה, הקמת נציגות של בית הדין השרעי, הקמת בית יולדות).

6. מתן עידוד ותמיכה ממשלתית (הלוואת מקום, הענקת מעמד של אזור עדיפות א') - וזאת לפיתוח בתחום המגורים, התעסוקה, החינוך והיזמות העסקית ולשירותים ותשתיות המייצרות איכויות עירוניות.

להלן יפורטו חסמים מבניים אשר מונעים את פיתוח היישובים הערביים בטווח המידי וכן צעדים שיש לנקוט כדי להסיר את החסם ולאפשר פיתוח מהיר. כמו כן, במקצת המקרים מובאות המלצות ספציפיות לפרויקטים בתחום התשתית והפיתוח, שראוי כי יבוצעו במסגרת תוכנית כוללת לפיתוח הנגב והגליל.

חשוב להבהיר כי החסמים הללו קשורים זה בזה, ובראשם עומדים נושא הקצאת הקרקעות ואישור תוכניות המתאר וכן המנגנונים והכלים למימוש תוכניות המתאר האלה. ללא היצע של קרקעות לא יהיה אפשר לפתח תעשייה, כבישים ומבני ציבור, שכן מגבלות התכנון הן צוואר הבקבוק של כל ניסיון פיתוח. כן ינוסחו כמה הצעות מעשיות להשקעות ולפיתוח בכל נושא ונושא.

המלצות לפיתוח:

- נצרת ורהט - תמ"א 35 קובעת שנצרת ורהט הן מוקדים ראשיים לפיתוח עירוני. נדרש פיתוח מרחבי בעל ראייה מטרופולינית אזורית.
- א. תוכנית מתאר למרחב נצרת, הכוללת שכונות מגורים חדשות (פוטנציאל צמיחה לכ- 400 אלף תושבים)
- ב. חיבור דרך 6 (חוצה ישראל) עם דרך 77 (בין צומת גולני לצומת יוקנעם)
- ג. קידום יוזמות להסדרי מקרקעין הוגנים בנגב, וזירוז תוכניות המתאר (דוגמה חיובית - ביישובים דרג'את והוואשלה).
- ד. חיבור דרך 31, המובילה מצומת להבים לצומת משמר הנגב מדרום לרהט ומשרתת גם את היישוב תראבין אל-סאנע.
- ה. השקעה ראשונית של כ-100 מיליון ש"ח בפיתוח תשתית חשמל, מים, ביוב וכבישים ביישובים הבדוויים בנגב.
- ו. העמדת משאבים, מנגנונים וכלים מעשיים, למימוש תוכניות המתאר כגון תכנון מפורט של מתחמים והפעלת מנגנון איחוד וחלוקה.

ועדות תכנון מיוחדות, במקביל לוועדות התכנון המחוזיות

מתוך כ-120 יישובים ערביים, נכללים 88 בפרויקט התכנון עד סוף שנת 2005. מתוך 88 היישובים בפרויקט הסתיים תהליך התכנון של 12 יישובים, ותוכנית המתאר שלהם היא בעלת תוקף סטטוטורי; 34 יישובים נמצאים בתהליך של הכנת תוכנית מתאר, מהם 24 ישלימו אותה השנה, ואולם אין פירושו כי יקבלו תוקף סטטוטורי; 3 מהם יקבלו תוקף סטטוטורי עוד השנה, והמגמה היא שהשאר יקבלו במהלך שנת 2006.⁵

למרות הרצון הטוב שמפגינים מוסדות התכנון הגבוהים במשרד הפנים, ולמרות המאמצים הגלויים, אין בהתקדמות הקיימת של התכנון תנאי מספיק לשינוי המצב בשטח. גם לאחר התקדמות הליכי התכנון יש לוודא כי תוכניות המתאר הן גורם שמאפשר את הצמיחה ותומך בה, ולא גורם שמעכב ומגביל אותה. חסם התכנון מתאפיין בביזור הסמכויות של ועדות התכנון השונות ובלוחות זמנים חסרי מסגרת קשיחה. זהו מצב של ריבוי שחקנים וריבוי פרוצדורות, אשר מעכב את תהליך התכנון ואישורו, סרבול המוכר היטב למערכת המנהלית והציבורית בישראל.

יש לתת בידי מוסדות התכנון המרכזיים כלים יעילים יותר להאצת התהליכים ולהכנת תוכניות מתאר אשר יוכלו לתת מסגרת מאפשרת לתנופת פיתוח.

דוגמה: בימי ההגירה הגדולה מברית-המועצות, בתחילת שנות ה-90, היה ברור לזרוע המבצעת כי במגבלות "התמנון התכנוני" יהיה קשה מאוד לעמוד בצרכים הדחופים של הבנייה. לכן הורתה הממשלה באישור הכנסת על הקמת **ועדות מיוחדות**, המקבילות לאלה

⁵ ע"פ דו"ח מאת אדריכל שמאי אסיף, ראש מנהל התכנון, מוועדת הפנים של הכנסת מ-2 במרס 2005.

המחוזיות, כדי לאפשר הליך מזורז שיעקוף את חסמי תהליך ההחלטה ויוכל לעמוד ביעד של בנייה מהירה ונרחבת. ועדות אלה נקראו ולי"ל (ועדה לבנייה למגורים ולתעשייה).

כ-6 ולי"לים הוקמו על-פי חלוקת המחוזות, וניתנו להן סמכויות לחרוג מן ההיררכיה התכנונית מלבד הוראות תוכנית המתאר הארצית. יכולתה הביצועית של הוועדה נבעה, בין השאר, ממסגרת הזמן ההדוקה, ומכך ששלושה נציגים (מבין תשעה) בוועדה השתייכו למשרד השיכון. בשנות השיא של הולי"לים (1993-1994) הן הביאו להפשרה ותכנון של 96 אלף דונם, כ-43% מסך הפשרות הקרקע באותה התקופה. מהירות הביצוע של הולי"ל הואצה בזכות רפורמה במנהל מקרקעי ישראל, אשר הביאה להסדר ראשוני שבו בעל זכות החכירה מקבל פיצוי בצורת חלק מן הרווחים העתידיים. כך הופך בעל הקרקע לזום עסקי.

מבנה זה של פיצוי יכול לשמש מודל גם עבור פיתוח בישובים הערביים, שכן חלק לא מבוטל מן הבעיות התכנוניות שהוא סובל מהן נובע מהיותה של האדמה בבעלות פרטית וממסורת של אי-סחר בקרקעות. לפיכך הקמת גוף לפישור וגישור בקרב האוכלוסייה הערבית בכפרים בנוגע לסחר בקרקעות ומתן תמריצים כלכליים לפשרה על-ידי מימון יוכלו לסייע רבות בהתגברות על מכשול תכנוני עיקש.

לממשלה יכולת להנהיג פרויקט לאומי מסוג זה בחקיקה אד-הוק ובגיוס משאבים מרבי. יש להכריז על יעד לאומי ועל הקמה של רשות או מנהלת שיאיצו את התכנון ביישובים הערביים על-ידי טיפול כולל בתוכניות המתאר הערביות במרוכז מול הוועדות השונות ומשרדי הממשלה. יש להקים לא רק ועדות לאישור תוכניות מתאר, אלא גם ועדות לאישור תוכניות איחוד וחלוקה של חלקות, כדי להגביר את האמון במערכת התכנונית.⁶

הרחבת שטחי שיפוט וגיוון אפשרויות המגורים

בעשרות השנים האחרונות אין הגדלה משמעותית של תחומי השיפוט של יישובים ערביים, למעט מקרים נקודתיים הבאים לאחר אישור תוכנית המתאר.⁷ לא פעם הוועדה המחוזית מאשרת את תוכנית המתאר של היישוב, ואולם הפיתוח כרוך בהתפשטות אל תחום השיפוט של רשות מקומית אחרת, אשר ברוב המקרים היא יהודית. כך, כמעט כל הרחבה של יישוב ערבי כרוכה באישורה של הרשות המקומית השכנה, אשר לרוב מעכבת בקשה זו או דוחה אותה מכול וכול. מצב זה גורר עיכובים ארוכים מאוד, והבעיות נפתרות בוועדת חקירה לקביעת גבולות מוניציפליים, אולם רק לאחר אובדן יקר מאוד של זמן, לעתים אפילו 10-15 שנה.

⁶ ראה הצעה להקמת רשות לשוויון, דוח סיכוי 2004, וכן דף מידע מס' 248, סנאט "אימוץ מסקנות ועדת אור ומינוי ועדת לפיד", http://www.senat.org.il/senat/docs_h/doc/248-fine4.doc

⁷ לאחרונה אושרה הגדלה בת כ-11500 דונם של שטח השיפוט ברשויות הערביות בוואדי-עארה, כחלק מהסכם א-רוחה (שטח אש 107).

את כל המהלכים המוצעים להלן חייבים לבצע צוותים מקצועיים שבהם ישותפו אזרחים ערבים מומחים במקצועם במעמד בכיר ביותר, אשר ימונו בעצה אחת עם ועדת המעקב, וייהנו הן מאמון הציבור והן מגיבוי מלא של הממשלה. שיתוף מעשי מעין זה הוא הסיכוי להעביר את מהלכי הפיתוח המתבקשים. בתחום התכנון ישנם מומחים רבים ואף מוסדות חברה אזרחית, היכולים לסייע למינוף מגמת הפיתוח. שיתוף פעולה איתם יהיה שלב התחלתי בונה אמון בדרך ליישום המהלכים בציבור.

המלצה: הסרת חסמים מידית בתחום התכנון ופעולה להרחבת מגוון אפשרויות המגורים:

א. הקמה של ועדה מיוחדת לאישור תוכניות המתאר במגזר הערבי, אשר תרכז את כל תוכניות המתאר מול מנהל התכנון, משרד השיכון, מנהל מקרקעי ישראל והוועדות המחוזיות. ועדה זו תקבל עדיפות עליונה לדיונים בוועדות השונות ותקבע מסגרת זמן קשיחה וצרה לאישור התוכניות. בוועדה יהיו חברים כמה נציגי ציבור ערבים.

ב. פתיחה של מרחב אפשרויות הבחירה של ערבים במקום מגורים שאינו ביישובים הערביים דווקא, (חיפה, רמלה, לוד, נצרת עלית, תל-אביב, מודיעין, ראשון-לציון, חולון, רמת-גן ועוד), זאת על-ידי ייזום של בניית שכונות מגורים המיועדות לאוכלוסייה ערבית שיכללו שירותים ייעודיים, כגון בתי ספר ומרכזים קהילתיים ייחודיים. יש לאפשר לתושבים האלה למצות את זכויותיהם האזרחיות.

ג. מימון סיוע מקצועי נרחב בתחום התכנון ופיתוח התוכניות לרשויות שיזדקקו לכך, מתוך גישה של בניית אמון כלפי הממסד.

ד. הרחבת היצע הקרקעות ביישובים הערביים, במיוחד ע"י הקצאת אדמות מדינה בתוך היישובים ובקרבם.

ה. שיתוף של יישובים עירוניים שיוגדרו כמוקדי צמיחה בהקמה ובניהול של מרחבי הפיתוח החדשים ביישובם (מרכז שרותים אזורי, אזורי תעשייה וכו').

אזור עדיפות לאומית א' לעומת אזור עדיפות לאומית ב'

מדינת ישראל מעניקה סבסוד לבנייה ולתעשייה בהתאם לקריטריונים שונים, כמו מיקום גיאוגרפי, שיעור אבטלה ומיקום במדרג החברתי-כלכלי. כך למשל משרד השיכון מעניק סובסידיות לבנייה פרטית על-פי חלוקה לאזורי עדיפות א' (וא' מיוחד) ולאזורי עדיפות ב', ופערי הסבסוד ביניהם גדולים מאוד.

עיון בטבלת הזכאות על-פי יישובים מלמד כי 54 יישובים ערביים נכללים בה, ואולם רובם באזורי עדיפות ב', המקבלים סבסוד דל. נוסף על כך, הזכאות למענקים האלה ניתנת ליזם הבונה באתרי בנייה 25 יחידות דיור לפחות. מאחר ובנייה מן הסוג הזה לא מאפיינת את מרבית היישוב הערבי, הרי נשללת ממנו מראש הזכאות למענק. יתרה מזאת, אף שמשרד השיכון מתייחס לקריטריונים בסיסיים כמו מינימום יחידות דיור ומיקום באזורי עדיפות, הרי קריטריון אחר, הדירוג הכלכלי-חברתי של היישובים, לא מובא בחשבון זה.

תרשים 3 מלמד על האבסורד שבהתעלמות מקריטריון הדירוג הכלכלי-חברתי בחלוקת מענקים ליוזמת בנייה פרטית. מן התרשים עולה כי יישובים יהודיים מבוססים יחסית מקבלים מענקי סבסוד על-פי דירוג עדיפות לאומית א', בעוד יישובים ערביים שכנים להם, אשר מצבם הכלכלי-חברתי נמוך ביותר, מקבלים סבסוד נמוך יותר, לרוב על-פי דירוג אזור עדיפות ב'.

גם משרד התמ"ת מעניק סיוע על בסיס אזורי עדיפות לאומיים, וזאת על-פי קריטריונים עיקריים, כמו שיעור אבטלה ומדרג כלכלי-חברתי, כך שיישובים המצויים באשכולות 1-4 זוכים להיות ממוקמים באזורי עדיפות א' וב'. מאחר שנעשה שימוש בקריטריון חשוב זה, אכן, רוב היישובים הערביים נמצאים באזור עדיפות א'.

עם זאת במקרה של משרד התמ"ת אפיקי הסבסוד הם שמונעים מן היישוב הערבי לנצל את ההטבות העומדות לרשותו, וזאת עקב המבנה הכלכלי שלו, אשר נוצר במשך השנים ללא סיוע מן המדינה. כך למשל משרד התמ"ת מעניק סיוע למפעלים כדי שירחיבו את פעולתם או יעתיקו אותה לאזור עדיפות כלשהו, אולם המשרד דורש כי המפעל החדש יעסיק 25 עובדים לפחות, ואם מדובר בהרחבתו של מפעל קיים עליו להעסיק 25 עובדים חדשים לפחות. היות שהמפעלים ביישובים הערביים אינם זוכים לסיוע ממשלתי מלכתחילה ומתאפיינים בהיקף קטן, הרי מספר המפעלים הערביים שמקבלים את הסבסוד הזה הוא זניח.

המלצות:

בחמש השנים הבאות יש למקד את הגדרת אזורי עדיפות א' לצורך תעשייה ושיכון במוקדי פיתוח במרכזים עירוניים כדוגמת נצרת, רהט, אום-אלפחם וטמרה, גדידה-מכר וסחנין. א. יש לנקוט צעדים מעשיים להדרכת הרשויות המקומיות הערביות והקהילה הערבית באשר לזכויות וההטבות הנלוות לצעד זה, על-ידי הקמת מרכזי הסברה וליווי לרשויות המקומיות, לצורך מיצוי הזכויות.

ב. יש להגדיר קריטריונים מתאימים אשר יאפשרו גם למפעלים ביישובים הערביים לנצל את ההטבות המגיעות למפעלים באזור פיתוח א', על-ידי הגדרת קריטריונים שונים לזכאות ביישובים מאשכולות סוציו-אקונומיים נמוכים.

תרשים 3: אשכול חברתי-כלכלי והגדרתו של משרד השיכון את אזור העדיפות הלאומי לזכאות לבנייה פרטית, נגב וגליל 2004

אזור הנגב

מקרא: **בהיר** - ישוב יהודי **כהה** - ישוב ערבי

אזור עדיפות	אשכול חברתי-כלכלי	הישוב
ב'	1	חורה
ב'	1	כסיפה
ב'	1	ערערה
ב'	1	רהט
ב'	1	שגב-שלום
ב'	1	תל-שבע
ב'	1	לקיה

אזור עדיפות	אשכול חברתי-כלכלי	הישוב
א'	3	אופקים
ב'	5	באר-שבע
א'	4	דימונה
א'	4	ירוחם
א' מיוחד	4	מצפה רמון
א'	3	נתיבות
א'	5	ערד
א'	4	שדרות

אזור הגליל: רשימה חלקית על פי צמדי ישובים השוכנים באותו אזור

אזור עדיפות	אשכול חברתי-כלכלי	הישוב
א' מיוחד	4	חצור הגלילית
א'	7	ראש פינה
א'	2	טובה זנגריה
ב'	5	יבנאל
ב'	2	עין מאהל
א'	9	כפר ורדים
ב'	4	יאנוח ג'ת
ב'	5	מגדל
ב'	2	דיר חנא

מקרא: **בהיר** - ישוב יהודי **כהה** - ישוב ערבי

אזור עדיפות	אשכול חברתי-כלכלי	הישוב
א'	6	נהריה
א'	2	מזרעה
א'	4	צפת
ב'	2	עראבה
א'	6	כרמיאל
ב'	2	נחף

המיעוט הערבי בישראל מתאפיין בהיקף מצומצם של סקטור עסקי עצמאי, אף-על-פי שיש בידי הון פיננסי והון אנושי בהיקף גדול מזה המתבטא בפועל.⁸ כידוע, כוח עסקי מפותח תורם לשיפור התשתיות, לשיעור ההעסקה ולפיתוח מוסדות כלכליים מקומיים, אשר בהיעדרם השימוש במשאבי המיעוט הערבי ישאר מוגבל ולא יעיל. נוסף על כך, הכלכלה הגלובלית, הרוויה בהזדמנויות אך מענישה על כישורים מעטים ופריון נמוך, מחדדת גם היא את הצורך הרב של הכלכלה הערבית, אשר לה כלים אנושיים ופיננסיים טובים מאד, אך חסרי תשתיות וחסרי מודעות עסקית, לקפוץ מדרגה.

כדי לטפח את המגזר הערבי העסקי יש צורך להקים מרכזים לעידוד היזמות העסקית, אשר תאתר את המתאימים להנהגה העסקית ותסייע להם. בין תוכני הלימוד יכללו לימודים בסיסיים של מנהל עסקים, ניתוח עלות-תועלת, הכרת המערכת הפיננסית והתנסות מודרכת. בכל אלה יתמכו מרכז הדרכה ומרכז מידע עסקי. ארגוני החברה האזרחית הפעילים בתחום זה ישמשו קטליזטור בלבד, ואין לסמוך עליהם בביצוע המהלך השלם.

הצלחת התוכנית תלויה בפיתוח התשתיות ובסובסידיה להשקעות הון ביישובים הערביים בנגב ובגליל. כפי שצוין קודם לכן, יש צורך דחוף להכשיר אזורי תעשייה ביישובים ערביים ולהכלילם באזורי העדיפות של המדינה כדי שיוכלו ליהנות מתמיכה פיננסית. כן יש צורך לדחוף את היזמים לקבלת הסיוע באמצעות צוות מיוחד של משרד התמיכה אשר כל ייעודו יהיה להגביר את המודעות לזכויות ולסייע בנגישות לפרוצדורות ובעבודת הניירת.

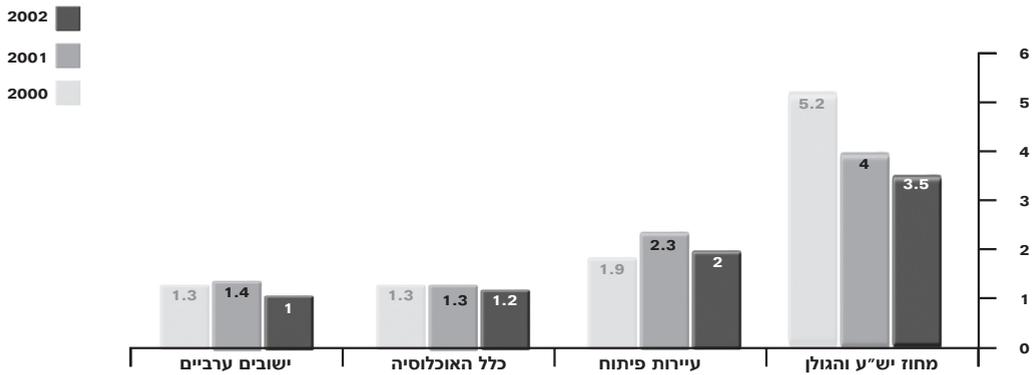
מצד אחד, יש ליצור סביבה ותשתית, ומצד אחר, יש לדחוף את הגורם האנושי לנצל את האפשרויות.

לפיכך נמליץ על הסרת חסמים:

- א. עידוד היזמות: תמיכה בעסקים קטנים ובינוניים הנמצאים בתחומי יישובים ערביים.
- ב. הקצאה תקציבית מוגברת לפיתוח תשתיות לאזורי תעסוקה בתחומי היישובים הערביים שהושלמו בהם תהליכי התכנון של שטחי התעסוקה.
- ג. האצת תהליכי הסדר המקרקעין בחלקות המיועדות לתעסוקה אשר קיים סכסוך לגביהן באמצעות הוועדות המיוחדות להאצת הליכים.
- ד. שיווק קרקע לתעסוקה במחירים נמוכים, אטרקטיביים ליזמים-הצמדת התעריפים לאזור עדיפות א'.
- ה. השלמת פיתוחם של כבישי הגישה ליישובים ערביים ולאזורי תעסוקה בתחומם - המלצה על מקומות/אזורים מסוימים באזור מוקדי הפיתוח.
- ו. הקמת מרכזים לטיפול יזמות עסקית (מט"י) ערבית במקביל לצוות פיתוח ייעודי במשרד התמ"ת, אשר יסייע לאנשי עסקים ערביים להכיר את זכויותיהם.

בפועל קיימת אפליית הערבים לרעה לעומת היהודים עקב מבנה הקריטריונים לזכאות למשכנתאות. כך יוצא שאזרח יהודי מקבל הלוואה גדולה יותר לרכישת דירה מאזרח ערבי.

תרשים 4: שיעור מימון של משכנתאות ממשלתיות במחוז יש"ע וגולן, בעיירות פיתוח, בכלל האוכלוסייה וביישובים ערביים, 2000-2002 באחוזים, למשק בית, ותיקים חסרי דירה

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה, מתוך משרד הבינוי והשיכון, אגף האכלוס, מזכרים מיוני 2001 וספטמבר 2003; למ"ס, פרסומי מפקד האוכלוסין והדיור 1995, תכונות דמוגרפיות של האוכלוסייה ביישובים ובאזורים סטטיסטיים, כרך א, ירושלים; הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות.

הפערים הללו נובעים מקיומם של קריטריונים לקבלת מענקים, כגון סוג הבנייה, מיקום גיאוגרפי לפי אזורי עדיפות ושירות צבאי, אשר מכוונים לאורחות החיים ולמהלך החיים של האוכלוסייה היהודית. בקרב האוכלוסייה היהודית רוב התושבים עירוניים. הם מתגוררים בבניינים משותפים ונכללים בהגדרה של בנייה רוויה. הגדרה זו מעניקה לרוכשי דירות יהודים מענק נוסף. לעומת זאת בקרב האוכלוסייה הערבית רוב התושבים רואים את המגורים בבית משותף כנוגדים את המסורת ואת צורת החיים בכפר. זאת אף-על-פי שבפועל קיימים ביישובים הערביים בתים משותפים רבים, אלא שהם שוכנים על קרקע פרטית ומכילים בני משפחה מורחבת אחת.

זאת ועוד, עקב היעדרן של תוכניות מתאר וקרקעות זמינות, לא ניתן לבנות בתי דירות לזוגות צעירים ערביים, וכך שוב נעשה המענק לרכישת דירה אפיק סיוע ליהודים בלבד. לבסוף, יתרון נוסף העומד לרשות האוכלוסייה היהודית הוא הגדרת אזורי עדיפות לאומיים. אלה מצויים ברוב חלקי הפריפריה, באזורי קו העימות, שבמסגרתם הוענק גם ליישובים הערביים מעמד של אזורי פיתוח א', אך מסננת הקריטריונים ואורח החיים משאירים אותם מחוץ למעגל מיצוי הזכויות בשיכון.

תרשים 5: קריטריונים וסכומי זכאות למשכנתאות, נתונים נבחרים 2005

סה"כ	תוספת נגב לדירה עד 100 מ'	תוספת אזור עדיפות א' ב' וקו עימות	תוספת בגין שרות צבאי	זכאות בסיסית לפי מאפייני המשפחה	שם הישוב
305,570	72,000	97,200	51,120	85,250	דימונה(א)
287,570	54,000	97,200	51,120	85,250	ערד(א)
249,122	66,000	67,672	30,672	85,250	רהט(ב) בנייה רוויה רהט בניה לא רוויה ועצמאית
181,922	66,000		30,672	85,250	נצרת עילית א'
233,570		97,200	51,120	85,250	נצרת (א)
182,450		97,200		85,250	כרמיאל(א)
233,570		97,200	51,120	85,250	סח'נין(ב) בנייה רוויה סח'נין בניה לא רוויה ועצמאית
152,450		67,200		85,250	עירון
85,250				85,250	אום אל פחם
136,370			51,120	85,250	גבעת אולגה רווי
85,250				85,250	גבעת אולגה לא רווי
165,170		28,800	51,120	85,250	טייבה בנייה רוויה
136,370			51,120	85,250	טייבה בנייה לא רוויה ועצמאית
114,050		28,800		85,250	
85,250				85,250	

מקור: אשף הסיוע בדירור באתר האינטרנט של משרד הבינוי והשיכון: הנתונים מהווים מידע כללי בלבד. הכללים והסכומים המחייבים ניתן להשיג בבנקי המשכנתאות.

לפיכך נמליץ על ביצוע הצעדים האלה בתחום השיכון, הדירור והמשכנתאות:

- א. הרחבה של מגוון סוגי היזמות בבנייה למגורים, הקמת שכונות מגורים ביוזמת משרד הבינוי והשיכון, ועידוד הקמה של שכונות מגורים ביוזמה פרטית קבלנית.
- ב. עידוד יזמים לבנות ביישובים ערביים על-ידי מתן תמריצים כלכליים לבניית שכונות עם מגוון סוגי דירור לשיווק: שיכונים לבעלי הכנסה נמוכה, "בנה ביתך", דו-קומתיים, ועוד. יש להקצות לכך לפחות 40 מיליון \$ בתקציב 2006 בנוסף על תקציבים בפרויקטים מיוחדים "לפיתוח מגזרי המיעוטים".*
- ג. שיקום שכונות חברתי ופיזי, השלמה והסדרה של פיתוח חסר בשכונות ביישובים ערביים, ויש להעלות את היחס ל 50%-50% כעדיפות מקדמת.
- ד. הבנייה על אדמות מדינה ביוזמת משרד הבינוי והשיכון ובאמצעות עידוד של בנייה פרטית קבלנית.
- ה. מתן תוספת בסיוע במשכנתאות לתוספת קומות בבית קיים שעונה על קריטריון הבנייה הרוויה של מספר יחידות לדונם.
- ו. מתן נקודות זיכוי לאזרחים ערבים שרוכשים דירה באזור פיתוח א' כפיצוי על היעדר נקודות זכות בגין שירות צבאי, או לחלופין השוואת תנאי הזכאות על-ידי בניית סעיף זכאות מקביל לזה הצבאי, כמו מעמד חברתי-כלכלי למשל.
- ז. ייזום בנייה של דירות להשכרה בכמה יישובים ערביים, לבעלי הכנסה נמוכה ולא-קבועה שאינם יכולים לעמוד בתנאי משכנתה כלשהי.

* (לאור החלטת ממשלה מס' 2469 מיום 15.8.2004 יהיה היקף הסבסוד בבנייה העירונית, כולל קרקע פרטית, כ- 100 מיליון\$, סכום שמיועד למימון הסבסוד של עלות התשתיות באזורי עדיפות לאומית א' ו-ב').

שטחי התעשייה אשר בשיווקם טיפל משרד התעשייה והמסחר בשנת 2003 מבטאים את האי-שוויון בתחום הפיתוח. מן הנתונים עולה⁹ כי בגליל הוקצו 6,016 דונם של שטחי תעשייה לרשויות יהודיות לעומת 921 דונם בלבד שטופלו ברשויות ערביות בגליל, כ-13% בלבד, בעוד שיעור הערבים באזור זה עולה על 50%.

בנגב המצב חמור עוד יותר: 506 דונם בלבד הועמדו לשווק בתחומי הרשויות הערביות, בעוד 29,165 דונם בתחומי הרשויות היהודיות טופלו בידי משרד התמ"ת, כלומר האוכלוסייה הערבית זכתה ל-1.7% מהקצאת משאבי המאמץ של משרד התמ"ת, שעה ששיעורה באוכלוסיית האזור הוא 14% וזאת ביישובים המוכרים בלבד. מספר דומה נוסף של אזרחים ערביים בנגב חיים ביישובים שאינם מוכרים על-ידי המדינה. אזור תעשייה פועל לחיזוק קשרים עסקיים על-ידי יצירת היצע ויתרון לגודל. לפיכך פרויקט שכזה יוצר הזדמנויות תעסוקה ומרחיב את אפשרויות הצריכה של האוכלוסייה. יותר מכך, אזור תעשייה יוצר מקור הכנסה ממסי ארנונה עבור הרשות המקומית שבשטחה הוא ממוקם. לפיכך כדי לפתח את היישוב הערבי בנגב ובגליל יש צורך לבנות באופן נמרץ אזורי תעשייה.

נוסף על כך, בניית אזורי תעשייה ביישובים ערביים תעביר את התעשייה מתוך היישוב עצמו אל אזור התעשייה, מהלך שעשוי להפחית את כמות המפגעים הסביבתיים שגורמים בתי המלאכה והתעשייה הזעירה בתוך היישובים.¹⁰

החלטת הממשלה מה 19 באוגוסט 2003, לצרף רשויות ערביות למנהלות של אזורי תעשייה מרחביים שבסביבתן, היא נכונה מאד, אך לא יושמה עד עתה. ביצוע מהלך זה מחייב השקעת משאבי אנוש וכסף רבים ופיתוח הנגב והגליל הוא הזדמנות מחייבת לכך.

נמליץ על

א. הצבת מסגרת זמן מחייבת לסיום תהליכי השילוב של רשויות ערביות במנהלות של אזורי תעשייה מרחביים עד אמצע שנת 2006 והקצאת תמריצים להקמת מנהלת משותפת לאזורי התעשייה.

בגליל - תרדיון-ברלב, קדמת הגליל, ציפורית, עמק יזרעאל, אלון התבור.

בואדי עארה - אז"ת משותף לאום אלפחם, מ"א מנשה, קציר-חריש, ערערה, כפר קרע; אז"ת משותף למגידו, אום-אלפחם ומעלה עירון.

ב. זירוז הליכי תכנון ופיתוח באזורי התעשייה הבאים:

בגליל - ג'דידה מכר, ירכא, ג'וליס, כפר יאסיף אזור תעשייה משלים לאזה"ת בר-לב בשיתוף עכו, אזור תעשייה סחנין מזרח

בנגב - רהט, בני שמעון, להבים

⁹ הנתונים מעובדים מדוח סיכוי. 2002 "שטחים לשיווק באזורי תעשייה המצויים בתחום טיפולו של משרד התעשייה והמסחר 2003".

¹⁰ עסקים רבים ממוקמים מתחת לבתי המגורים הקיימים.

מפעלים רבים בצפון, הממוקמים באזורי תעשייה שונים, נהנים ממענקים במסגרת החוק לעידוד השקעות הון. חוק זה מעתיר מענקים על מפעלים אשר מוצריהם מיועדים לשיווק בחו"ל ולתעשיית התיירות. כפי שצוין קודם לכן, התעשייה ביישובים הערביים אינה מנצלת חוק זה, כיוון שמרבית תפוקתה מיועדת לשוק המקומי.

בהתאם לנאמר לעיל נמליץ על נקיטת הצעדים האלה:

- א. הרחבת תחולתו של החוק לעידוד השקעות הון גם על מפעלים לייצור מקומי, בד בבד עם שיפור נגישותו של המגזר הערבי למענקים אלה באמצעות מט"י ובחירת לקוחות בצורה אקטיבית. לפחות 20% מן התקציב של חוק העידוד להשקעות הון ייועד לציבור הערבי בשנת 2006, ופקידי משרד התמ"ת יפעלו לניצול כספים אלה בגישה אקטיבית.
- ב. הקצאה של קרקעות ותקציב מוגדל לצורך הקמת אזורי תעשייה קטנים ביישובים הערביים.
- ג. פיתוח תמריצים למעסיקים לקליטת עובדים ערבים במפעלים, בדומה למודל שנעשה בקליטת עובדים עולי ברית-המועצות.

יש לגוון את הקריטריונים למענקי החוק ולהרחיבם גם למפעלים המייצרים לשוק המקומי, אשר אינם שותפים ליתרון "הדרכון הזר", כלומר לגיוס משקיעים זרים, וכן לשדרג מפעלים נבחרים ביישובים הערביים כך שיקבלו את אותו "דרכון זר".

ה. חינוך

היבט נוסף של הפערים בא לידי ביטוי במערכת החינוך. לפי נתוני משרד החינוך היה שיעור הלומדים בכיתה י"ב בקרב תושביה היהודים של המדינה 92% (בניכוי האוכלוסייה החרדית), בעוד בקרב האוכלוסייה הערבית היה שיעור הלומדים 75% ובקרב הבדווים - 64%. זאת ועוד, שיעור הזכאים לתעודת בגרות במגזר היהודי הוא כ-57% (בניכוי החרדים), ואילו שיעור הזכאים הוא כ-36% בקרב התלמידים הערבים ו-26% בלבד בקרב האוכלוסייה הבדווית. אלו פערים גדולים מאוד, שהשפעתם על התעסוקה וההכנסה העתידית של הדור הבא מכרעת.

המלצות לפיתוח, דוגמאות:

- א. השלמת חוסרים בכיתות לימוד (בעיר סח'נין למשל 56 גני הילדים הפועלים בעיר שוכנים בדירות שכורות)
- ב. הקמת בית ספר אזורי (עיוני ומקצועי) באזור צומת שוקת עבור היישובים חורה, מובתין, תל-שבע, לקיה ואום-באטן.
- ג. הקמת בית ספר טכנולוגי בשגב שלום
- ד. הקמת בית ספר חדש ביישוב דרג'את
- ה. עידוד אוניברסיטת בן-גוריון למיזמים משותפים עם בתי הספר האזוריים
- ו. הקמת מכללה טכנולוגית באזור מרחב נצרת (כפר כנא).

ועדת אור קבעה כי מדינת ישראל חטאה בתפקידה להבטיח שוויון למיעוט החי בתוכה. אפליית הערבים לרעה בישראל בידי המוסדות אינה נסבלת מבחינה מוסרית, ומשטר דמוקרטי אינו יכול להרשות לעצמו מצב זה. לכישלון זה השלכות על היבטים רבים ובהם הכלכלה והמרקם החברתי, וכמו כן מניעת יכולת הניעות החברתית מחלק מאוכלוסיית המדינה נושאת בחובה חוסר יעילות כלכלית ואי-יציבות פוליטית וחברתית. בפריפריה הישראלית נפער תהום של אי-שוויון בין היהודים לערבים ומאיימת להביא את שני הצדדים לידי הידרדרות ומפולת.

לפיכך יש צורך אקוטי לסגור את הפער באמצעות שינוי מכריע במדיניות הקצאת המשאבים של הממשלה כחלק ממגמת הפיתוח של הנגב והגליל. תנופת הפיתוח הצפויה בנגב ובגליל היא הזדמנות היסטורית לשינוי זה, והחמצתה תערער את יסודות החברה והכלכלה במדינה. התשתיות לחיים ראויים הן צורך של כל האזרחים, יהודים כערבים, אך השוויון ביניהם הוא צורך שאין לוותר עליו.

בספריית ההיסטוריה של מאבקי המיעוטים למען הצדק והשוויון, אשר על מדפיה שמור מקום של כבוד להיסטוריה היהודית, חוזר על עצמו מוטיב ידוע: חסימת דרכו של מיעוט אתני להתקדם במסגרת המדינה סופה לפגוע ביציבות החברה. לפיכך ברור כי שמירה על מדיניות האפליה ההיסטורית מנוגדת לחלוטין לאינטרסים של מדינת ישראל, לפיתוחה הכלכלי וללגיטימיות שלה.

התכנון הפיזי של היישובים הערביים הוא צוואר בקבוק המקשה את הפיתוח, אך לא הוא החסם. החסם העיקרי בפני פיתוח הוא ההכרה של המדינה כי הפיתוח מיועד ליהודים בישראל, וכי האזרחים הערבים נהנים רק משאריות הפיתוח. בכוחם של הצעדים המעשיים שהוצגו בנייר זה לקדם את השוויון בנגב ובגליל, אך בראש ובראשונה חייב השינוי לחול בהכרתם של הוגי המדיניות ומבצעה.

בימים אלה ממש דנים נציגי המדינה בווישינגטון עם עמיתיהם האמריקאים בדבר פרטי הסיוע לתוכנית ההינתקות ולפיתוח הנגב והגליל. זוהי השעה לאחד את מסלולי הפיתוח הנפרדים של היהודים והערבים לכדי מסלול אזרחי אחיד, נטול משוא פנים, המאפשר שוויון חברתי וכלכלי.

- אביב, ייעוץ עסקי בע"מ, קרן קורת לסיוע לעסקים קטנים ובינוניים, <http://www.aviv-ebc.co.il>, אחמדי, סעד, "חלוקת משאבים בישראל", טיוטה לדיון, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 1999.
- אלוף, בן, "ישראל וארה"ב יחלו בשבוע הבא שיחות על הסיוע להנתקות", הארץ, 18 במאי 2005.
- בסוק, מוטי, "פרס: מיליארד ד' מהערבויות לנגב ולגליל", הארץ, 14 במרס 2005.
- ג'ורג'י, ענת, "רוכשי דירות יקבלו מהמדינה מענק של 20-25 אלף שקל", הארץ, 24 במאי 2005.
- גרינבאום, ליאור, "איך אומרים 'ויסקונסין' בערבית?!", גלובס, 22 ביולי 2004.
- דיכטר, שולי, "להתנתק גם מהאפליה", הארץ, 2 במאי 2005.
- "ועדת החקירה הממלכתית לבירור התנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000", דין וחשבון, אוגוסט 2003.
- חוק לעידוד השקעות הון, אתר משרד התמ"ת.
- חוק "פינוי - פיצוי", חוק יישום תוכנית ההנתקות, אתר הכנסת, 18 בפברואר 2005.
- חמאיסי, ראסם, "קרקעות והקצאת משאבים", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 1999.
- חמאיסי, ראסם וצ'מנסקי, דן, "עידוד הזמות בישוים ערביים בישראל", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, 1993.
- ריאיון טלפוני עם ראסם חמאיסי, 17 במאי 2005.
- חמאיסי, ראסם, "חסמים בתכנון ישובים ערביים בישראל", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, 2004.
- חמאיסי, ראסם, "לקראת הרחבת תחום השיפוט של ישובים ערביים בישראל", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, 2002.
- ריאיון עם עזיז ח'ידר, חוקר במכון טרומן, 24 במאי 2005.
- טביביאן-מזרחי, מיכל, "מצב הילדים הערביים בישראל", מחלקת מחקר ומידע של הכנסת, 2004.
- כרמון, נעמי, לו יון יוברט, ליפשיץ גבריאלי, עמיר שאול, צ'מנסקי דניאל וקיפניס ברוך, ההתיישבות החדשה בגליל - מחקר והערכה, טכניון, המרכז לחקר העיר והאזור, תש"ן 1990.
- מאיר, אבינעם, "מתח בין בדווי הנגב למדינה", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, 1999.
- סמוחה, סמי, "ייצוג ושיתוף", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 1999.
- סחייק, דפנה, "האבטלה במגזר הערבי", מחלקת מחקר ומידע של הכנסת, 2004.
- דו"ח סיכוי 2004.
- דו"ח סיכוי 2002-2003.
- סיכוי, "לקראת מדיניות פיתוח שוויונית בין יהודים וערבים בישראל בתחום הדיור", נייר מדיניות-טיוטה, 2005.
- צפדיה, ארז, "ייהוד הנגב", מעריב, 18 בספטמבר 2003.
- קדר, סנדי, "עוצמה ואדמה: חלוקת המרחב בין יהודים וערבים בישראל", סיכוי, סדרת הרצאות "צוהרי".
- קונור-אטיאס, אתי ופיסחוב, פאני, "מימוש משכנתאות ממשלתיות לפי מחוז, יישוב וקבוצות נבחרות 2000-2000", מרכז אדוה, מאי 2004.
- רייטר, יצחק, חמאיסי, ראסם ואלקרנאוי, טלאל, "קרקעות והקצאת משאבים", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2000.
- תבור, כלכלה ופיננסים בע"מ, הקרן לסיוע לעסקים קטנים, <http://www.tavor.biz>.

Toward equal development for Jews and Arabs in the Negev and Galilee

*A policy paper submitted to the government of Israel by
Sikkuy - The Association for the Advancement of Civic Equality in Israel*

At a time when Israel and the United States are discussing an assistance package for the Negev and Galilee as part of the disengagement funding, this paper seeks to highlight the unequal development of Arab and Jewish communities in these regions and urge policy makers to ensure that new plans for developing the Negev and Galilee work to the benefit of all residents, Jews and Arabs alike. The anticipated momentum for development in the Negev and Galilee offers an historic opportunity for pursuing the goal of equality.

Background

The large gaps between the infrastructure in Jewish communities and Arab communities in the Negev and Galilee are the direct result of massive investment in the development of Jewish communities and neglect of neighboring Arab communities. Since Israel's establishment, plans for developing the Negev and Galilee have passed over the Arab communities, which have remained largely isolated from the developed national infrastructures.

This discrimination is mainly rooted in government policy rather than legislation. Various criteria for extending assistance contain built-in barriers that cannot be traversed by most of the Arab public. For example, the Law to Encourage Capital Investment mainly helps export industries, while most of the industry in the Arab sector targets the local market. Thus, Arab businesses received only 1.4% of the Trade Ministry's investment grants in 2003.

Recommendations

- ☞ Remove procedural barriers and position the Arab communities in the Negev and Galilee as direct targets for development, on equal terms with the Jewish communities.
- ☞ Examine each program of government assistance to ascertain why the proportion of Arabs enjoying the program's benefits is so small. Stipulate criteria that are consistent with the existing reality and ensure that Arab citizens are able to benefit from the special allocations for the development of the Negev and Galilee.
- ☞ Establish special statutory bodies for expediting planning procedures for Arab communities. (The measures adopted in the early 1990s to accelerate absorption of immigrants from the former Soviet Union can serve as a model for this.)
- ☞ Adopt a proactive policy for expanding the range of opportunities for Arab citizens in housing and employment in order to facilitate development within their communities.
- ☞ Establish training and information centers for encouraging business entrepreneurship in the Arab sector.

הוועד המנהל:

יושבי ראש:

ד"ר ח'אלד אבו עסבה
פרופסור יצחק גלנור

חברי ועד מנהל:

עו"ד נסרין עלימי-כבהא
ד"ר מוחמד אמארה
פרופסור מריס בן פרץ
פרופסור עבדאללה גרה
עו"ד שלמה גור
ד"ר רמזי חלבי
גבי פטסי לנדא
שגריר (בדימוס) בנימין נבון
ד"ר אלי רכס
פרופסור יונה רוזנפילד
גבי עאידה תומא-סולימאן
פרופסור גבריאל סלומון

צוות סיכוי:

מר שלום (שולי) דיכטר, מנכ"ל שותף
עו"ד עלי חידר, מנכ"ל שותף
מר קרל גן-פרקל, מנהל פיתוח משאבים
גבי בתיה קלוש, רכזת מידע לחו"ל
גבי אלכסנדרה קליין-פרנקה, מנהלת משרד ומנהלת חשבונות, ירושלים
גבי אמירה קראקרה, מנהלת משרד, חיפה
מר נאיף אבו שרקה, מנהל פעילות התוכנית לשיתוף מוניציפאלי
מר יובל תמרי, רכז פעילות התוכנית לשיתוף מוניציפאלי
גבי מיכל בליקוף, רכזת מחקר ומידע
גבי נדא מתא, רכזת מחקר ומידע
עו"ד איימן עודה, מנהל שותף פרויקט מעקב אור
מר רועי פולקמן, מנהל שותף פרויקט מעקב אור
גבי סיגלית גבעון, רכזת קבוצת סיכוי, מודיעין
גבי חסיה חומסקי-פורת, רכזת קבוצת סיכוי, משגב
מר אילן כץ, רכז קבוצת סיכוי, חוף כרמל
גבי נירה קרסנה, רכזת אתר האינטרנט
מר אלוף הר אבן, ראש יוזמת כבוד האדם
UNIK unexpected advertising, מדיה יחסי ציבור
ליית נחשון בע"מ, יחסי ציבור (פרו בונו)

Funding Sources Abroad

The Abraham Fund Initiatives, New York
American Friends of Sikkuy
Robert Arnow, New York
Jacob and Hilda Blaustein Foundation, Baltimore
The Andrea and Charles Bronfman Philanthropies
European Commission
Fohs Foundation, Roseburg, Oregon
Ford Foundation - New Israel Fund, New York
Foundation for Middle East Peace, Washington D.C.
Seth Glickenhau Foundation, New York
Richard and Rhoda Goldman Fund, San Francisco
Paul Guilden, New York
Robert and Ardis James Foundation, New York
Zanvyl and Isabelle Krieger Fund, Baltimore
Harvey Krueger, New York
Kuriansky Foundation, Stamford
Albert E. Marks Charitable Trust, Boston
Joseph and Harvey Meyerhoff Family Charitable
Funds, Baltimore
Netherlands Ministry of Foreign Affairs
New Israel Fund, Washington D.C.
P.E.F. Israel Endowment Funds, Inc., New York
Irvin Stern Foundation
UJA Federation of New York

Funding Sources in Israel

Friends of Sikkuy in Israel
Keren Beracha
Landa Family Foundation
Hachsharat Ha Yishuv

מעקב פעיל ליישום המלצות ועדת אור

מעקב פעיל אחר יישום ההמלצות המערכתיות של ועדת אור
תכנון דרכים לחלוקה הוגנת של משאבי המדינה בהתאם לרוחו של דוח ועדת אור
גיוס תמיכה של הציבור היהודי והציבור הערבי בשוויון אזרחי
לחץ ציבורי על הממשלה לסגור את הפערים בין יהודים לערבים

בצד ההמלצות האישיות וההמלצות הקשורות למשטרה, הבלטיה ועדת אור את סוגיית האפליה המוסדית המתמשכת של
האזרחים הערבים לרעה, באופן שלא ניתן להתעלם ממנה עוד. הוועדה הגדירה את הצורך להשיג "שוויון אמיתי" וקראה
"להסיר את כתם ההפליה". זוהי למעשה קריאה למהפך בגישת המדינה אל האזרחים הערבים ואל אזרחותם. בכך העניקה
הוועדה מסד חדש לפעולת החברה האזרחית לקידום נושא זה.

תוכנית מעקב אור פועלת בשלושה תחומים עיקריים:

1. לחץ ישיר על הממשלה - צוות של אישי ציבור ערבים, לצד בכירים לשעבר בשירות הציבורי, עוקב במשך שלוש שנים אחר פעולות הממשלה להנהגת שוויון מלא בין יהודים לערבים
 2. שינוי תודעתי - פעולה מול התקשורת ובקרב הציבור במטרה להשפיע על דעת הקהל היהודית והערבית לתמוך בשוויון בין האזרחים היהודים לאזרחים הערבים
 3. כתיבת דוחות וניירות עבודה - פרסום נתונים וכתובת דוחות למשרדי הממשלה, לארגוני החברה האזרחית ולציבור הרחב.
- התוצרים הצפויים בשלוש שנות הפרויקט - אתר אינטרנט , ניירות מדיניות, פעילות בתקשורת, צוות בכירים למעקב פעיל, אירועים ציבוריים, הפקות וידיאו וטלוויזיה, דוח סיכוי - מעקב אחר הקצאת משאבי המדינה ויישום מסקנות הוועדה, גיבוש מדד השוויון בין יהודים לערבים בישראל ופרסומו.

על-אודות סיכוי

עמותת סיכוי היא ארגון משותף ליהודים וערבים אזרחי המדינה אשר קיבלו על עצמם להביא לשוויון אזרחי מלא ביניהם, היות שהאי-שוויון בין יהודים לערבים במדינה אינו צודק, וגם הרה אסון. אנו פועלים בארבעה מישורים:

1. מול הממשלה - עריכת דוחות השוואתיים המתעדים את אפליית הערבים לרעה לעומת היהודים בכל הקשור להקצאת משאבי המדינה ושירותי הממשלה לאזרחים, התוויית תוכנית מיוחדת לקידום ייצוג הולם לאזרחים הערבים בשירות הציבורי ובחברות הממשלתיות, מעקב פעיל אחר יישום מסקנות ועדת אור
 2. ברמת השלטון המקומי - התוויית תוכנית מיוחדת של פורום ראשי רשויות לבניית מסגרות קבע לשיתוף פעולה בין רשויות מקומיות יהודיות וערביות באזור ואדי עארה - מנשה
 3. בציבור היהודי - הקמת קבוצות פעולה של אזרחים, אשר מקבלים על עצמם
 - א. להביא את נושא השוויון עם האזרחים הערבים אל מרכז השיח הציבורי היהודי
 - ב. לפעול נגד אפליית האזרחים הערבים השוכנים באזור מגוריהם
- שלוש קבוצות פעולה אזרחית הוקמו: סיכוי במשגב, סיכוי בחוף הכרמל וסיכוי במודיעין
4. בציבור הערבי - אנו שוקדים כעת על הכנת תוכנית פעולה להקמת קבוצות אזרחים בציבור הערבי, אשר יפעלו לחיזוק הקהילה ולקידום השוויון עם קהילות יהודיות שכנות

בקרו באתרנו

www.sikkuy.org.il

www.orwatch.org

העמותה לקידום שוויון אזרחי סיקיורי الجمعية لدعم المساواة المدنية
The Association for the Advancement of Civic Equality

רחוב המשוררת רחל 17, בית הכרם, ירושלים 96348, 02-6541225, Tel. פקס. 02-6541108, 17 Hameshoreret Rachel St., Beit Hakerem, Jerusalem 96348, P.O.B 99650, Haifa 31996, Tel. 04-8523188, 04-8523065, Fax. פקס 04-8523065, 31996, זיפה 31996, 04-8523188, 04-8523065, E-mail: jerusalem@sikkuy.org.il

شارع همشوررت راحيل 17, بيت هكريم, القدس 96348, تل: 02-6541225, ف: 02-6541108

حيفا 31996, ص.ب 99650, تل: 04-8523188, ف: 04-8523065